

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015

Pyhäjoki

MAAKUNNALLISESTI JA VALTAKUNNALLISESTI (RKY 2009) ARVOKKAAT ALUEET SEKÄ NIIDEN SISÄLTÄMÄT KOHTEET

ETELÄNKYLÄ

Pohjanmaan rantatie - Eteläkylä (RKY 2009)

Etelänkylän silta
Lepola
Pyhäjoen paloasema
Säästöpankin talo
Valistustalo
Vanha kunnantalo
Vanha terveystalo

valtakunnallisesti arvokas

valtakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
paikallisesti arvokas

Pyhäjoen kalarannat - Jokipuojin kalaranta (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

PARHALAHTI

Parhalahti

Krekelä
Kylmäla
Marttala
Mattila
Mutka
Mäkelä
Parhalahden entinen alakoulu
Parhalahden koulu
Parhalahden rukoushuone
Rantala
Syrjäla

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

Pohjanmaan rantatie - Parhalahti (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Pyhäjoen kalarannat - Parhalahden vanha kalaranta (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

POHJANKYLÄ

Kiiskilän raitti

Isotalo
Kiiskilä
Lohikoski

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

Pyhäjoen kalarannat - Kaukon kalalanssi (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Pyhäjoen kirkonmäki

Pyhäjoen kirkko

maakunnallisesti arvokas

paikallisesti arvokas

Pyhäjoen pappila
Pyhäjoen tapuli ja vanhan kirkon rauniot
Viljamakasiini

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

YPPÄRI

Pohjanmaan rantatie - Sunintie E (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Pohjanmaan rantatie - Sunintie P (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Pohjanmaan rantatie - Yppäri (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Rajaniemen kylä (RKY 2009)

valtakunnallisesti arvokas

Sunintien raitti

Helaakoski
Jaakola
Juhani
Mäenpään hirsinen lato
Suni

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET, JOTKA EIVÄT SISÄLLY ALUEISIIN

Kohteet on merkitty luetteloon maarekisterikylittäin

ETELÄNKYLÄ

Anttila
Maijala
Niemen luhtiaitta
Ranta-Tuikkalan sähkölaitos
Tiirola
Tuikkala

LIMINGOJA

Alatalot
Poluksen pihapiiri

PIRTTIKOSKI

Halunen
Pirttikosken koulu
Pirttikosken rukoushuone
Tirilä

POHJANKYLÄ

Annalan kotiseutumuseo
Hanhikivi
Kittilän mylly
Kittilän puhto (Kittipuhto)
Ruukin mylly
Santaholman massatehdas
Siikaniva

YPPÄRI

Heikkilän puhto
Mansikka (Viirre)
Tekevän mylly
Yppärin rukoushuone

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Eteläkylä (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Eteläkylä

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Eteläkylän silta

Lepola

Pyhäjoen paloasema

Säästöpankin talo

Valistustalo

Vanha kunnantalo

Vanha terveystalo

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyöten olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Pyhäjoella ovat Sunintie kaksiosaisena, Yppärin Vanha tie, Eteläkylän silta - Vanhatie - Lahnaojantie ja Parhalahti. Rantatie ylittää Pyhäjoen Eteläkylän museosiltaa pitkin, samoin Pattijoen museosilta on rantatiellä.

Maakunnalliset arvot

Paloasema ja sen pohjoispuoleiset talot muodostavat Vanhatietä rajaavan suhteellisen tiiviin raittijakson, jossa tien vanha mutkitteleva linjaus tulee hyvin esille rakennusten sijoituksen ja mittasuhteitten ansiosta. Kokonaisuus on ollut ajallisesti ja tyylillisesti vaihteleva, mutta mittakaavaltaan ja yleisilmeeltään ehyt ja monipuolisuudessaan

perinteisen kirkonkylämäinen. Raittijakson luonteen kannalta tärkeimmät rakennukset ovat oleet kohtalaisen hyvin perinteisessä asussaan säilyneet vanha Säästöpankin talo (1900-1 alku), vanha kunnantalo (1945) ja entinen Osuuskaupan talo (Lepola, 1925). Näillä rakennuksilla on taajamakuullisen merkityksen lisäksi historiallista merkitystä.

Pohjoisempaan vanha kirkonkyläkeskusta jatkuu hieman hajanaisempaan kokonaisuutena ja rakennuskannan suhde Vanhatiehen nähden on irrallisempi. Vanhatien raittitunnelma väistyy kirkon edustalla ja urheilukentän kohdalla avartuvien tienvarsinäkymien myötä. Taajamakuullisesti merkittävin rakennus tien varren rakennuskannasta on vanha terveystalo (1938), joka sijoittuu kirkkopihasta johtavan tien ja Vanhatien mutkan päätenäkymiin. Nuorisoseurantalon toiminut Valistustalo (1954) on paikallisen historian kannalta tapahtumapaikkona merkityksellinen.

Lähteet:

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jättä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähtenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon matkailutiekse. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV. Pori 2009.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372 (3.2.2015)

kohteen nimi: **Etelänkylän silta**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-895-1-8137
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: liikenne
ajoitus: 1809-1863
ajoituselite: 1837
arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pyhäjoen virran Etelänkylässä ylittävä Pohjanmaan rantatien 1837 valmistunut silta, joka on todennäköisesti vanhin käytössä oleva tukiansassilta.

Kalliolle perustettu silta on 77,5 metriä pitkä ja neliaukkoinen. Silta-arkut ja jääesteet on muurattu suurista harkkokivistä. Kunkin aukon molemmin puolin on kuusi kaksoistukiansasta. Myös kansirakenne on puuta. Harvinaisen tukiansassillan puuosat, joista osa on alkuperäistä puumateriaalia, on punamullattu ja tervattu.

Etelänkylän silta on Tielaitoksen museosilta.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Lepola**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-1-7
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: rakennettu vuonna 1925, laajennus vuodelta 1983
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1. Asuinrakennus; 2. Ulkorakennus;

kuvaus:

1920-luvulta periytyvä mansardikattoinen hirsitalo, joka yhdessä paloaseman ympäristön rakennusten kanssa muodostaa Vanhatietä rajaavan tiivimmän raittijakson. Talossa on toiminut osuuskauppa, posti ja työvoimatoimisto. Rakennusta on laajennettu laajennettu 1983.

arviointi:

MRKY2015: R,M

kohteen nimi: **Pyhäjoen paloasema**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-1-74

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: tekninen huolto

ajoitus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Paloasema;

kuvaus:

Jälleenrakennusajalta periytyvä paloasema on yksi kirkonkylän maamerkkirakennuksesta ja sen vanhin osa aikakautensa tiilirakentamisen tyylikäs esimerkki.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Pöyry 2012. Pyhäjoen kunta Vanhantien ympäristön maisemaselvitys.

kohteen nimi: **Säästöpankin talo**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-1-45

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: asuinrakentaminen

ajoitus: 1864-1917

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1. Asuinrakennus;

kuvaus:

Vastapäätä Pyhäjoen paloasemaa sijaitseva pieni hirsirakennus, jossa toimi säästöpankki toimi vuosina 1930-1965. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä sijaitsee 60-luvulla rakennettu ulkorakennus.

Päärakennukseen tehtiin 1920-luvun lopulla korjaus- ja muutostöitä pankin muuttaessa tiloihin, vuonna 1950 tehtiin peruskorjaus ja uusi ulkorakennus rakennettiin 1962. Rakennusta korjattiin jälleen vuonna 1967.

historia:

Pyhäjoen kunnan säästöpankki avasi ovensa ensimmäisen kerran 6.6.1908. Tällöin säästöpankin toimisto sijaitsi kappalaisen virkatalossa Kaarelassa, jonka jälkeen pankki siirtyi vuonna 1915 maanviljelijä Kalle Mikkosen kotiin.

Inventointikohteeseen säästöpankki muutti, kun pankkitoiminnan laajentumisen myötä nousi omien tilojen hankkiminen ajankohtaiseksi. Säästöpankki osti 1920-luvun lopulla kauppias Pekka Salon liiketalon keskeltä kirkonkylää ja pankki muutti omaan toimitaloonsa heinäkuussa 1930 korjaus- ja muutostöiden jälkeen. Toimitalo remontoitiin perusteellisesti vuonna 1950 ja uusi ulkorakennus rakennettiin 1962.

Säästöpankki muutti rakennuksesta toisiin toimitiloihin vuonna 1965. Uusi, ajanmukainen toimitalo oli arkkitehtitoimiston suunnittelema ja merkitsi samalla ensimmäistä suurempaa muutosta kirkonkylän perinteiseen ulkoilmeeseen.

arviointi:

MRKY2015: M

lähteet:

Vetten Laijoilta: Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta, Pyhäjoen seurakunta, Turunen, Forss et al. 1997

kohteen nimi: **Valistustalo**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-1-17
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: vapaa-aika ja matkailu
ajoitus: 1945-1974
ajoituselitte: rakennettu vuonna 1954
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1. Valistustalo;

kuvaus:

Näkyvällä paikalla Vanhatien varressa sijaitseva vuonna 1954 valmistunut seurantalo, jonka rakennuttivat yhdessä Pyhäjoen Pohjankylän Nuorisoseura, Pyhäjoen maamiesseura ja urheiluseura Pyry-Veikot.

historia:

Talouselämän kehittyminen ja monipuolistuminen johti maaseudun vaurastumiseen 1800-luvun loppukymmeninä. Samalla käynnistyi taloudellinen yhteistoiminta, jonka rinnalla alkoi varsin pian viritä erilaista aatteellista yhteistoimintaa. Järjestötoiminnan eturivissä kulkivat raittius- ja nuorisoseurat. Pohjois-Pohjanmaalle nuorisoseura-aate kotiutui vuonna 1888, jolloin ensimmäinen, Tyrmävän nuorisoseura perustettiin. Pyhäjoelle päätettiin perustaa Pohjankylän nuorisoseura marraskuussa 1894. Nuorisoseuralle hankittiin vuonna 1905 Hourukosken rannalta talo, joka sai nimekseen Toivola.

Nuorisoseuran alkuaikojen toimintoihin kuuluivat perheiltamat, kirjasto, voimisteluseura sekä näytelmä-, laulu- ja opintokerho. Vuoden 1906 lopussa perustettiin myös raittiusosasto. Puhujaosasto ja voimisteluseura Kisa-Veikot tulivat mukaan kuvioihin vuonna 1909.

Seuraavan vuosikymmenen alkupuolella toiminta ajautui kriisiin muun muassa toimihenkilöpulan takia. Vuonna 1912 seuralle ei saatu lainkaan esimiestä. Epävarmuutta lisäsi myös vuonna 1913 perustettu työväenyhdistys, jonka pelättiin nakertavan pohjaa nuorisoseuratyöltä. Vaikeuksista kuitenkin selvitettiin ja vuonna 1914 lähdettiin uuteen nousuun uuden esimiehen johdolla. Pisaroita –seuralehden ensimmäiset numerot toimitettiin vuonna 1915.

Talvi- ja jatkosodan vuodet aiheuttivat menetyksiä myös nuorisoseuroille. Moni aktiivinen seuran jäsen kaatui sotatanttereilla ja sotavuosina nuorisoseuran toiminta hiljeni ja rajoittui muutamaan iltamatilaisuuteen ja pikkujouluun. Rauhan palattua nuorisoseurojen toiminta lähti nopeaan kasvuun. Vuonna 1949 saatiin liikkeelle uuden seurantaloon rakennushanke yhdessä Pyhäjoen maamiesseuran ja urheiluseura Pyry-Veikkojen kanssa. Rakennustöihin päästiin vuonna 1954 ja Valistustaloksi nimetty uusi toimitalo valmistui seuraavana vuonna. Vuonna 1960 Pyhäjoen Pohjankylän Nuorisoseura vaihtoi nimekseen Pyhäjoen Nuorisoseura.

arviointi:

MRKY2015: M,H

lähteet:

Vetten Laijoilta: Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta, Pyhäjoen seurakunta, Turunen, Forss et al. 1997

kohteen nimi: **Vanha kunnantalo**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-1-46

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: hallinto

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: rakennettu vuonna 1945, arkistotilan lupa vuodelta 1962

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1. Päärakennus; 2. Ulkorakennus;

kuvaus:

Kohde sijaitsee Vanhatien varressa näkyvällä paikalla. Kohde on entinen kunnantalo ja rakennuksessa on toiminut aikaisemmin myös lääkäritalo. Nykyään rakennuksen alakerta on 4H-yhdistyksen käytössä (mm. käsityömyymälä, kerhotilat, toimisto). Alakerran yksi huone on kotiseutuarkiston käytössä. Yläkerrassa toimii Raahe-opiston kudontaryhmä. Rakennus on rakennettu vuonna 1945 ja sitä on laajennettu vuonna 1962.

Hirsirunkoinen rakennus on 2-kerroksinen ja siinä on valettu perusta. Väretykseltään rakennus on vaaleankeltainen ja siinä on vaaleanruskeat nurkat, vuorilaudat ja ovet. Ikkunapuitteet ovat valkoiset. Alkuperäiset ikkunat ovat kaksijakoiset risti-ikkunat. Rakennuksessa on satulakatto ja siinä on punainen huopakate. Rakennusta on laajennettu vuonna 1962, jolloin rakennuksen itäpäätyyn rakennettiin laajennusosa arkistotilaa varten, muutoin rakennus on alkuperäisessä asussaan.

Pihapiiriin kuuluu lisäksi maakellari sekä L-muotoinen ulkorakennus, jossa toimii Pyhäjoen taksiasema. Ulkorakennukseen on tehty vähäisiä muutoksia. Tontin pohjoisreunaa rajaa koivuvivistö.

arviointi:

MRKY2015: R,M,H,I

kohteen nimi: **Vanha terveystalo**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-1-84
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
ajoituselitte: rakennettu vuonna 1938, muutokset vuodelta 1987
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 1. Asuinrakennus; 2. Saunarakennus; 3. Ulkorakennus;

kuvaus:

Kohde sijaitsee näkyvällä paikalla Vanhatien varressa. Vastapäätä tien toisella puolella sijaitsee Pyhäjoen kirkko. Rakennus on rakennettu vuonna 1938 ja siihen on tehty muutoksia vuonna 1987. Rakennus on entinen terveystalo. Alakerrassa on toiminut terveysisären vastaanotto (neuvola) ja yläkerta on ollut terveysisären asuintiloina. Nykyään rakennuksessa on Pyhäjoen kunnan vuokra-asuntoja.

Rakennus on 2-kerroksinen ja siinä on valettu perusta. Hirsirunkoisen rakennuksen ulkovuoraus on vaakalaudoitusta. Väriykseltään rakennus on vaaleankeltainen ja siinä on keltaiset nurkat ja vuorilaudat, ikkunapuitteet ovat valkoiset. Uusitut ovet ovat ruskeat. Ikkunat ovat yksi- ja kaksijakoiset. Rakennus on satulakattoinen ja siinä on punainen tiilikate.

Pihapiiriin kuuluu asuinrakennuksen lisäksi sauna- ja ulkorakennukset, jotka rajaavat pihapiiriä. Pihatietä reunustaa koivuvivistöt.

arviointi:

MRKY2015: H,M

alueen nimi: **Pyhäjoen kalarannat - Jokipuojin kalaranta (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Etelänkylä

tyyppi: saaristo- ja rannikkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden vanhat kalarannat kertovat alueen kalastusperinteestä. Pohjanmaan jokien suualueilla on tiiviisti rakennettuja venerantoja ja vaja-alueita, jotka ovat tyypillisiä nimenomaan Pohjanmaan merikalastukselle.

Pyhäjoella on kolme kalasatamaa, jotka käsittävät useita kymmeniä venevajoja, verkkovajoja ja kala-aittoja. Pyhäjoen suussa on Jokipuojin kalaranta, joen pohjoisrannalla on Kaukon kalalanssi. Liminkaajan varrella Parhalahden kalarannassa on kolmisenkymmentä pientä kalavajaa ja -aittaa.

Kylien jakokuntien rakentamat kalasatamat ja venerannat muodostavat pitkin jokivartta levittyviä tiiviitä rakennusryhmiä. Rakennusryhmien sisällä on pieniä aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia. Ranta on kylien yhteismaata ja rakennukset kunkin talon omia. Rakennuksia on salvottu hirrestä, osa on lautarakenteisia. Monet on katettu malkapuilla, laudalla tai oljilla.

historia:

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden kalarannat ovat olleet samassa käytössä ikimuistoisista ajoista. Nykyisistä kalamaloista osa rakennettiin 1900-luvun alussa.

Pyhäjoen moninainen kalastusperinne voidaan jakaa joki-, ranta- ja merikalastukseen. Pyhäjoessa oli lohikato jo keskiajalla ja myös Turun piispa omisti siitä osuuden. 1600-luvulla lohioikeudet kuuluivat jokivarren asukkaille. Joen madaltuminen maankohoamisen seurauksena vaikutti lohestuksen tuottoon, mistä johtuen pyyntiä alettiin säädellä. 1750-luvulla pyynnistä tuli kruunun regaali oikeus, joka vuokrattiin halukkaille muutamaksi vuodeksi kerrallaan. 1800-luvun lopulla Pyhäjoen käyttö uittoväylänä lisääntyi, mikä romahdutti lohikannan. Toinen Pyhäjoen arvokala on ollut siika, mutta sen pyynti laski samassa suhteessa lohenpyynnin kanssa. Pohjoisten rannikkokojien perinteinen pyyntisaalis on ollut myös nahkiainen. Pyhäjoessa kiinteät pyyntilaitteet olivat käytössä jo 1500-luvulla, ja vielä 1968-1982 vuosi saalis saattoi olla jopa 300 000 nahkiaista. Istutukset ja koskien kunnostukset ovat parantaneet Pyhäjoen kalataloudellista tilaa 1990-luvulla. Myös rapukanta on monin paikoin elpy mässä.

Kalastus säilyi Pyhäjoella tärkeänä elinkeinona 1950-luvulle asti. 1945 Pyhäjoelta mainittiin 19 ammatti- ja 80 sivutoimista kalastajaa. Perinteinen merikalastus pauhaveneillä loppui vähitellen sotien jälkeen. Ensimmäinen troolivene Pyhäjoelle hankittiin 1971.

Merikelpoiset veneet ja kalastusvälineet omistettiin usein suvun tai naapureiden kesken. Luodoille ja asumattomille rannoille hyvien kala-apajien lähettyville rakennettiin yhteisiä kalamökkejä, sillä parhaat saalispaikat olivat kymmenien kilometrien päässä avomerellä. Myös veneissä yövyttiin. Kylissä kala-aitat rakennettiin joenvarteen jonoksi tai ryhmänä suojaamaan poukamaan. Suolauspuoji ja verkkolato olivat kunkin venekunnan haminan eli veneen paikan kohdalla.

(Heikkinen 2012)

Lähteet:

Eero Matinolli, Suur-Pyhäjoen historia. Kokkola 1969.

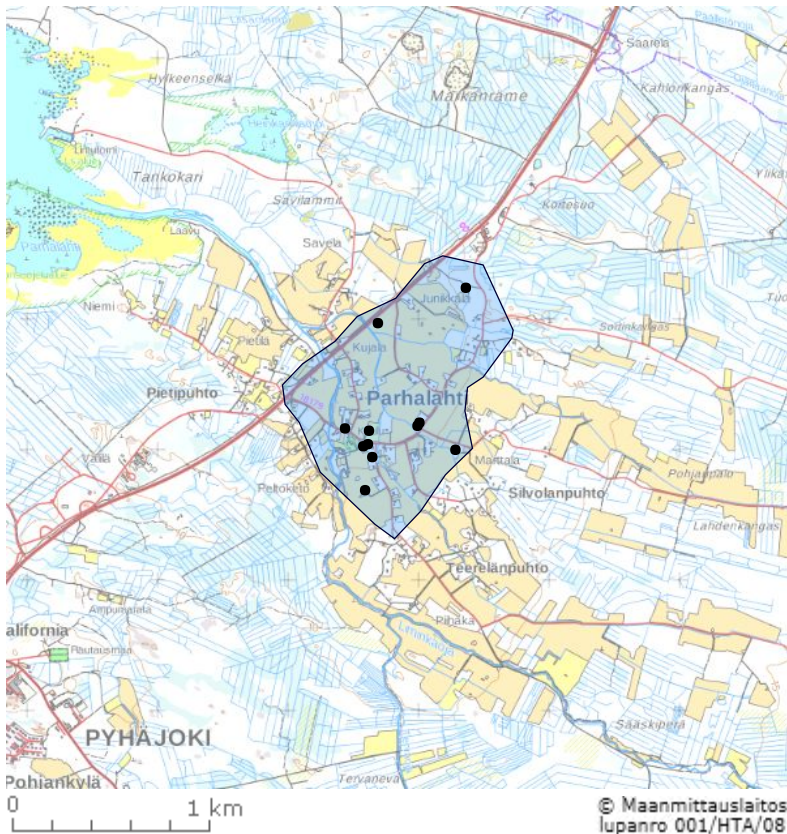
Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1392

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Pasi Kovalainen ja Anna Louekari, Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaisarkkitehtuuria. Oulu 1994.

Vetten laijoilta. Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta 1997.

alueen nimi: **Parhalahti**
 pääas. kunta: Pyhäjoki
 pääas. kylä/k.osa: Parhalahti
 tyyppi: kyläympäristö
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Krekelä
 Kylmäla
 Marttala
 Mattila
 Mutka
 Mäkelä
 Parhalahden entinen alakoulu
 Parhalahden koulu
 Parhalahden rukoushuone
 Rantala
 Syrjälä

kuvaus:

Kokonaisuutena Parhalahti on maakunnallisesti arvokas maisema-alue. Kylä on myös rakennettuna kulttuuriympäristönä maakunnallisesti arvokas kokonaisuus. Kylässä on paljon kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja pihapiirejä. Parhalahdessa on paikoin nauhamaista kyläasutusta muutamien raittien varsilla, muutoin asutus sijaitsee laajalla alueella teiden varsilla.

Keskiajalla syntynyt Parhalahden kylä on saanut nimensä Laatokan Karjalasta tulleen Pietari Parhalahden mukaan. Vanhimmat talot Erkilä ja Pietilä, joista molemmista käytettiin pitkään Parhalahti-nimeä, mainitaan jo vuoden 1548 veroluettelossa.

Kylällä on useita 1800-luvun talonpoikaista rakentamista edustavia pihapiirejä kuten valtakunnallisesti merkittävän Pohjanmaan rantatien varren Mutka ja Rantala, Krekelä ja Mattila tai tiestä vähän etäämmällä sijaitsevat Kylmäla, Marttala, Mäkelä, Kittilä ja Pietinpuhdon Keskipietilä ja Heikkilä. Myös entisen alakoulun rakennus on

peräisin 1800-luvulta. Syrjälän pientilan pihapiirin päärakennus periytyy tiettävästi 1700-luvun lopulta.

Parhalahden 1916 valmistunut puujugendkoulu, Jokela 1920-luvulta, Kallion 1940-luvun pihapiiri kalarannan läheisyydessä ja 1950 valmistunut Parhalahden rukoushuone ovat todiste 1900-luvun rakentamistavasta. Maakunnallisesti arvokas Kallion pihapiiri aivan kalarannan tuntumassa on harvinainen esimerkki toisen maailmansodan kynnyksellä rakennetusta pientilan talouskeskuksesta.

Kalastuselinkeinosta kertovat Limingojan suulle Parhalahden tuntumaan rakennetut noin 30 vajaa, aittaa ja mökkiä, joista osa on ilmeisesti 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Rakennukset ovat sijoittuneet ojan etelärannan suuntaisesti, välissä on pieniä aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia. Kalaranta kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen kokonaisuuteen Pyhäjoen kalarannat (RKY 2009).

Lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 11.12.2014. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2014

Matinolli, Eero, toim. Suur-Pyhäjoen historia. Vanhimasta ajoista 1860-luvulle. Keski-Pohjanmaan kirjapaino Oy, Kokkola 1969

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

kohteen nimi: **Krekelä**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-2-4
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: asuinrakennus uudelleen koottu 1865
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; asuinrakennus; lato; sauna;

kuvaus:

Maisemallisesti arvokas ja yhtenäinen asuinrakennuksen, hirsisten aittojen ja muiden piharakennusten muodostama pihapiiri, joka on osa 1500-luvulla alkunsa saanutta Ylimattilan puhtoa. Asuinrakennus alueella tyypillinen kuistillinen maatilan päärakennus. Vanha asuinrakennuksen, hirsisten aittojen ja muiden piharakennusten muodostama pihapiiri on Ylimattilan pohdon parhaiten säilynyt osa.

historia:

Ylimattila eli Erkkilä on ollut toinen Parhalahden 1500-luvun kantatiloista. Entinen rakennus palanut, vanhat perustukset vielä näkyvissä. Asuinrakennus on koottu paikalleen 1865.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, Sanna Heikkinen, 2012

kohteen nimi: **Kylmäla**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-85-3
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitussele: tila perustettu 1847
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitat; asuinrakennus; maakellari; navetta; pihamökki; puoji; talli; ulkovarasto;

kuvaus:

Kaunis ja yhtenäinen pihapiiri metsän keskellä. Asuinrakennus ja piharakennuksia 1800-1900-luvuilta: navetta, pihamökki, puoji, talli, kaksi vanhaa hirsiaittaa, maakellari ja ulkovarasto.

historia:

Tila perustettu 1847 ja ostettu rakennuksineen nykyiselle suvulle 1883. Ostettu perheettömältä Matti Koskelalta eli Kylmäältä - tilan nimenä ollut Kylmäla perustamisesta lähtien. Maksutapana ollut raha ja syytinki (asui porstukamarissa ja sai elatuksen).

Vuonna 1949 vanha navetta, lato ja liiteri tuhoutuivat tulipalossa, uusi navetta rakennettiin kauemmaksi asuinrakennuksesta.

Punainen puoji on siirretty syrjempään pihapiiristä.

lähteet:

Suoma Bäckman ja Hulda Kylmäla 17.07.2008

Kylmälaantie 8, 86110 Parhalahti

Kylmäla Suoma Bäckmanin syntymäkot.

kohteen nimi: **Marttala**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-8-36
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoituselitte: 1800-luvulta, ominaispiirteitten perusteella alkupuoliskolta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; mökki; navetta;

kuvaus:

Viehättävä pihapiiri, jossa kolme asuinrakennusta, uusi, vanha ja siirretty mökki, sekä navetta ja varastorakennus. Vanha asuinrakennus on komea talonpoikaistalo, jossa alueelle tyypillinen kuisti.

historia:

Tilaa kutsutaan Marttalaksi tai Martinmäeksi.

Parhalahteen perustettiin v. 1776 Martinmäki-niminen tila. Ei varmuutta, onko Marttala kyseinen tila.

Nykyisen, iäkkään omistajan suvulla tila on ollut kolme sukupolvea, ja tilalla oli talo jo aiemmin. Vanhan asuinrakennuksen takana ollut myös toinen, ehkä samanikäinen asuinrakennus. Taloja kutsuttiin Marttalan taloiksi.

Piha ollut toisella puolen vanhaa asuinrakennusta ja pihapiiri yhteinen jo puretun asuinrakennuksen kanssa. Kuisti käännetty ja rakennettu taloa myöhemmin, 1900-luvulla.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Matinolli, Eero, toim. Suur-Pyhäjoen historia. Vanhimasta ajoista 1860-luvulle. Keski-Pohjanmaan kirjapaino Oy, Kokkola 1969

Oiva Tapanila 17.07.2008
Marttalantie 27, Parhalahti

kohteen nimi: **Mattila**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 624-403-41-1
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: asuinrakennus salvettu 1894
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; puoji;

kuvaus:

Pohjanmaan rantatien varrella ja Parhalahden koulun vieressä kylänraitin varrella sijaitseva asuinrakennuksen, puojin ja uuden piharakennuksen muodostama pihapiiri. Tonttiin kuuluu myös muita talousrakennuksia ja aittoja. Komea asuinrakennus on 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta.

historia:

Tilan nimi Erkkilä, ollut siis osa Erkkilän kantatilaan. Mattilana koko ajan samalla suvulla. Talon rakennuttanut Juho Aleksander I. Janne Mattila, s. 1880, nykyisen omistajan isoisoisä.

Parhalahden koulu rakennettu Mattilan maille.

Pihasta purettu vanha navetta (rak. 1911) ja "pikkupuoli".

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Kaisu Mattila 17.07.2008

kohteen nimi: **Mutka**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-55-0
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1722-1808
ajoituselitte: asuinrakennuksen vanhin osa 1740, lisäosa 1918
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; piharakennus; puoji;

kuvaus:

Keltainen vinkkelinmuotoinen asuinrakennus, puoji ja piharakennus ovat näkyvällä paikalla Pohjanlahden rantatien varrella. Maisemallisesti merkittävä pihapiiri, joka muodostaa kokonaisuuden viereisen Rantalan pihapiirin kanssa. Nykyään pihoja erottaa punainen aita.

historia:

Manttaaliniemi on ollut Tyybäk tai Tyybäkinoja, uusjaossa Mutka-nimiseksi. Tyybäkinoja perustettu uudistilaksi 1740.

Mutkan asuinrakennuksen vanhemman osan sanotaan siirretyn paikalle 1740. Vuonna 1918 rakennettu uusi osa muodostaa vinkkelitalon vanhemman osan kanssa.

Rakennuksen päässä on ollut kauppa.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Matinolli, Eero, toim. Suur-Pyhäjoen historia. Vanhimasta ajoista 1860-luvulle. Keski-Pohjanmaan kirjapaino Oy, Kokkola 1969

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, Sanna Heikkinen, 2012

Liisa Oja 17.07.2008

Parhalahdentie 118, Parhalahti

kohteen nimi: **Mäkelä**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-59-0
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoituselike: 1800-luvun loppu, 1900-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; asuinrakennus; talousrakennus; vanha navetta;

kuvaus:

Historiallisesti ja maisemallisesti merkittävä pihapiiri Teerelän tanhualla keskellä viljelysmaisemaa. Päärakennus on perinteinen maalaistalo. Pihapiirissä on useita talous- ja varastorakennuksia, hirsiset aitat niistä vanhimmat. Pihapiirissä on useita talous- ja varastorakennuksia, hirsiset aitat niistä vanhimmat. Kaikki rakennukset ovat punaisia.

historia:

Päärakennus 1800- ja 1900-luvun taitteesta. Saman suvun hallussa vuodesta 1653 lähtien (Erkkilä). Tila on lohkonto Jaakolasta isojaossa, Mäkelä nimi noin 1880-luvulta asti. Pihapiiristä purettu vanha asuinrakennus 1900-luvun alkupuolella. Uusimmat piharakennukset ovat 1950-luvulta.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.
Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, Sanna Heikkinen, 2012
Martti Mäkelä 17.07.2008

kohteen nimi: **Parhalahden entinen alakoulu**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-403-28-0

kylä/k.osa: Parhalahti

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: 1800-luvun loppupuoli

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: alakoulu; piharakennus (purettu);

kuvaus:

Kylämaiseman kannalta tärkeä 1930-luvulla alakouluna toiminut pohjalaistalo, jossa on nykyisin Parhalahden sivukirjasto. Talossa on kaksi avokuistia, toinen pitkällä sivulla, toinen pihanpuolen päädyssä. Keskiosan ikkunat ovat muita korkeammat. Pihapiirissä ulkorakennus.

historia:

Alakoulu aloitti toimintansa 1934 Kusti Tyybäkinjoalta vuokratussa asuinrakennuksessa. Seuraavana vuonna alakoulu muutti Parhalahden Osuuskassan omistamaan Silvolaan. Sota-aikaan alakoulurakennus oli siirtoväen käytössä, jolloin alakoulu toimi yläkoulun tiloissa. Nykyisin rakennuksessa toimii Parhalahden sivukirjasto. Pihassa on aikaisemmin ollut ulkorakennus, mutta sen on purettu.

arviointi:

MRKY2015: R,M,I

lähteet:

Kuokkanen, U. ja Niskanen, U. Pyhäjoen kunnan koululaitos 1886-1986. Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy, 1986. Vetten laijoilta. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta, 1997.
www.pyhajoki.fi

kohteen nimi: **Parhalahden koulu**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-403-28-0

kylä/k.osa: Parhalahti

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: lopputarkastus 1916

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: koulurakennus;

kuvaus:

Maisemallisesti merkittävä viljelysaukealla sijaitseva puujugendkoulu, joka muistuttaa Taidetta kouluihin - yhdistyksen kouluja. 1916 valmistuneessa rakennuksessa on kaksi poikkipäätä tielle päin. Koulurakennusta on Pihapiirissä on kaksi ulkorakennusta sekä urheilu- ja leikkikenttävarustusta.

historia:

Parhalahden kansakoulu aloitti toimintansa 1913 Pekka Sarpolalta vuokratuissa tiloissa. Veistohuone vuokrattiin Janne Mattilalta. Oma koulurakennus valmistui 1916 lopputarkastuksen ollessa heinäkuussa. Tontti oli ostettu Alamattilan maista. Jatkokoulu aloitti toimintansa 1934.

Koulurakennusta on laajennettu 2000.

arviointi:

MRKY2015: R,M,T

lähteet:

Kuokkanen, U. ja Niskanen, U. Pyhäjoen kunnan koululaitos 1886-1986. Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy, Ylivieska 1986.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Turunen, Harri, toim. Vetten laijoilta. Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta, Raahen 1997

www.pyhajoki.fi

Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, Sanna Heikkinen, 2012

kohteen nimi: **Parhalahden rukoushuone**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-403-28-0

kylä/k.osa: Parhalahti

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1950

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: rukoushuone;

kuvaus:

Kyläkuvallisesti ja historiallisesti tärkeä vuonna 1950 valmistunut rukoushuone. Rukoushuoneyhdistyksien rakentamat rukoushuoneet kuuluvat Pyhäjoen hengellisen elämän erityispiirteisiin.

historia:

Rukoushuoneyhdistyksien rakentamat rukoushuoneet kuuluvat Pyhäjoen hengellisen elämän erityispiirteisiin. Parhalahden rukoushuoneyhdistys perustettiin vuodenvaihteessa 1945-46. Varoja oman talon rakentamiseksi koottiin mm. myyjäisillä, lahjoituksilla, jäsenmaksuilla ja adressien myynnillä. Seurakunta ja Parhalahden jakokunta tukivat hanketta rahallisesti ja kunta lahjoitti tontin. Rakennustyöt tehtiin pääasiassa talkoovoimin.

Kylätoimikunta otti vuosia tyhjiillään olleen rakennuksen käyttöönsä lokakuussa 2003. Maistraatista oli saatu tieto, että koska rukoushuoneyhdistystä ei enää ole, rakennus kuuluu kunnalle, joka omistaa myös tontin.

Kylätoimikunta maalasi, kunnosti ja sähköisti EU-tuella tyhjiillään olleen rukoushuoneen nuorten käyttöön 2010-luvulla. Sisältä hyväkuntoinen rakennus toimi nuorisotilana - sisällä on edelleen skeittiramppi.

Nykyisin rakennus on tyhjiillään ja ovien edessä on levyt.

lähteet:

Vetten laijoilta. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta, 1997.

Pyhäjoen kuulumiset, 14.1.2004.

www.kirjastovirma.net/pyhajoki/kotiseutuarkisto

kohteen nimi: **Rantala**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-7-31
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: 1800-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; piharakennus; puoji;

kuvaus:

Maisemallisesti merkittävä pihapiiri, joka muodostaa kokonaisuuden viereisen Mutkan pihapiirin kanssa. Nykyään pihoja erottaa keskellä aita. Rantalan klassistinen 1800-luvulta periytyvä asuinrakennus ja piharakennukset ovat näkyvällä paikalla Pohjanmaan rantatien varrella. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennus, puoji ja piharakennus. Kaikki rakennukset ovat punaisia.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993
Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, Sanna Heikkinen, 2012

kohteen nimi: **Syrjälä**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-403-9-9
kylä/k.osa: Parhalahti
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1722-1808
ajoitusselite: 1700-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; asuinrakennus; lato; sauna; talousrakennus;

kuvaus:

Aiemmin kutsuttu nimellä Mäkitupalaisen torppa.
Pienten punaisten rakennusten muodostama tyypillinen torpparin tila. Peltoaukean laidassa asuinrakennus 1770-luvulta, savusauna 1700-luvulta, aitta ja navettarakennus.

arviointi:

MRKY2015: Ht,R,M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Pyhäjoen kunnan kulttuuriohjelma, Sanna Heikkinen, 2008.

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Parhalahti (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Parhalahti

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Pyhäjoella ovat Sunintie kaksiosaisena, Yppärin Vanha tie, Etelänkylän silta - Vanhatie - Lahnaojantie ja Parhalahti. Rantatie ylittää Pyhäjoen Eteläkylän museosiltaa pitkin, samoin Pattijoen museosilta on rantatiellä.

Maakunnalliset arvot

Parhalahdessa rantatien varrella sijaitsevat keskeiset julkiset rakennukset kuten Parhalahden koulu, alakouluna 1930-luvulla toiminut talo ja rukoushuone. Tiemiljööseen sijoittuvat myös Mutkan ja Rantalalan taloryhmä sekä koulujen läheiset Mattilan ja Krekelän pihapiirit.

lähteet:

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähteenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon matkailutiesi.

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV. Pori 2009.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372 (3.2.2015)

alueen nimi: **Pyhäjoen kalarannat - Parhalahden vanha kalaranta (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Parhalahden vanha kalaranta

tyyppi: saaristo- ja rannikkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden vanhat kalarannat kertovat alueen kalastusperinteestä. Pohjanmaan jokien suualueilla on tiiviisti rakennettuja venerantoja ja vaja-alueita, jotka ovat tyypillisiä nimenomaan Pohjanmaan merikalastukselle.

Pyhäjoella on kolme kalasatamaa, jotka käsittävät useita kymmeniä venevajoja, verkkovajoja ja kala-aittoja. Pyhäjoen suussa on Jokipuojin kalaranta, joen pohjoisrannalla on Kaukon kalalanssi. Liminkaajan varrella Parhalahden kalarannassa on kolmisenkymmentä pientä kalavajaa ja -aittaa.

Kylien jakokuntien rakentamat kalasatamat ja venerannat muodostavat pitkin jokivartta levittyviä tiiviitä rakennusryhmiä. Rakennusryhmien sisällä on pieniä aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia. Ranta on kylien yhteismaata ja rakennukset kunkin talon omia. Rakennuksia on salvottu hirrestä, osa on lautarakenteisia. Monet on katettu malkapuilla, laudalla tai oljilla.

Limingojan suulle Parhalahden tuntumaan rakennetut noin 30 vajaa, aittaa ja mökkiä, joista osa on ilmeisesti vuosisadan vaihteen tienoilta. Rakennukset ovat sijoittuneet ojan etelärannan suuntaisesti, välissä on pieniä aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia.

Maakunnallisesti arvokas Kallion pihapiiri aivan kalarannan tuntumassa on harvinainen esimerkki toisen maailmansodan kynnyksellä rakennetusta pientilan talouskeskuksesta.

historia:

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden kalarannat ovat olleet samassa käytössä ikimuistoisista ajoista. Nykyisistä kalamaloista osa rakennettiin 1900-luvun alussa.

Pyhäjoen moninainen kalastusperinne voidaan jakaa joki-, ranta- ja merikalastukseen. Pyhäjoessa oli lohiveto jo keskiajalla ja myös Turun piispa omisti siitä osuuden. 1600-luvulla lohioikeudet kuuluivat jokivarren asukkaille. Joen madaltuminen maankohoamisen seurauksena vaikutti lohestuksen tuottoon, mistä johtuen pyyntiä alettiin

säädellä. 1750-luvulla pyynnistä tuli kruunun regaalioikeus, joka vuokrattiin halukkaille muutamaksi vuodeksi kerrallaan. 1800-luvun lopulla Pyhäjoen käyttö uittoväylänä lisääntyi, mikä romahdutti lohikannan. Toinen Pyhäjoen arvokala on ollut siika, mutta sen pyynti laski samassa suhteessa lohenpyynnin kanssa. Pohjoisten rannikkojokien perinteinen pyyntisaalis on ollut myös nahkiainen. Pyhäjoessa kiinteät pyyntilaitteet olivat käytössä jo 1500-luvulla, ja vielä 1968-1982 vuosi saalis saattoi olla jopa 300 000 nahkiaista. Istutukset ja koskien kunnostukset ovat parantaneet Pyhäjoen kalataloudellista tilaa 1990-luvulla. Myös rapukanta on monin paikoin elpy mässä.

Kalastus säilyi Pyhäjoella tärkeänä elinkeinona 1950-luvulle asti. 1945 Pyhäjoelta mainittiin 19 ammatti- ja 80 sivutoimista kalastajaa. Perinteinen merikalastus pauhaveneillä loppui vähitellen sotien jälkeen. Ensimmäinen troolivene Pyhäjoelle hankittiin 1971.

Merikelpoiset veneet ja kalastusvälineet omistettiin usein suvun tai naapureiden kesken. Luodoille ja asumattomille rannoille hyvien kala-apajien lähetyville rakennettiin yhteisiä kalamökkejä, sillä parhaat saalispaikat olivat kymmenien kilometrien päässä avomerellä. Myös veneissä yövyttiin. Kylissä kala-aitat rakennettiin joenvarteen jonoksi tai ryhmänä suojaamaan poukamaan. Suolauspuoji ja verkkolato olivat kunkin venekunnan haminan eli veneen paikan kohdalla.
(Heikkinen 2012)

Lähteet:

Eero Matinolli, Suur-Pyhäjoen historia. Kokkola 1969.

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1392

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Pasi Kovalainen ja Anna Louekari, Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaisarkkitehtuuria. Oulu 1994.

Vetten laijoilta. Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta 1997.

alueen nimi: **Kiiskilän raitti**
pääas. kunta: Pyhäjoki
pääas. kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: kyläympäristö
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Isotalo
Kiiskilä
Lohikoski

kuvaus:

Peltoviljelysaukeaa halkovan Kiiskilän raitin eli tanhuan varrella on vanhoja taluskeskuksia ja vanhan raitin tunnelmaa. Raitinvarsiusutukset ovat olleet aikanaan umpipihatyyppisiä. Kokonaisuuteen kuuluvat mm. Kiiskilän, Isotalon ja Lohikosken talot. Kylämaisemassa on uutta rakentamista. Alueella on ollut asutusta jo keskiajalla.

Kiiskilän raitti kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen Pyhäjoen suun kulttuurimaisema.

lähteet:

- Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012
- Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993
- Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 11.12.2014. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2014

kohteen nimi: **Isotalo**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-3-57
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoituselitte: päärakennus alunperin 1700-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Hirsiaitta; Puoji; Päärakennus; Sauna; Vilja-aitta;

kuvaus:

Pohjankylän vanhaa rakennuskantaa Kiiskiläntien varressa. Pakaritupana toimineessa asuinrakennuksessa on paikkakunnalle tyypillinen kuisti. Pihapiirissä puoji, hirsiaitta, sauna ja vilja-aitta. Tärkeä osa Kiiskilän raittia.

historia:

Kohteessa on ollut jo 1500-luvulla asutusta. Kuului aikaisemmin samaan tilaan 5 muun tilan kanssa, mukaan lukien Yli-Kiiskilä, Kiiskilä ja Lohikoski. Vuonna 1793 tilat jaettiin uusiksi.

Pihapiiri on ollut aikaisemmin tyypillinen umpipihakortteli. Uusjaon seurauksena 1960-luvulla pihapiirissä oli kaksi eri perhettä. Pihapiirissä oli aikaisemmin toinen päärakennus ja puoji, jotka on myöhemmin purettu. Vilja-aitta on siirretty tienvarresta pihalle.

arviointi:

MRKY2015: R,H

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Kiiskilä**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-3-74
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1800-luvun puolivälissä
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; piharakennus; puoji; päärakennus; vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Pohjankylän vanhimpiin kuuluva asutus Kiiskilän raitilla edustaa perinteistä umpipihatyyppiä. Pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta, joista vanhemmassa on paikkakunnalle ominainen kuisti, sisällä kolmelaipekatto sekä alkuperäinen avotakka-uuni. Pihapiiriin kuuluu myös aitta, puoji ja varasto.

historia:

Vanhassa asuinrakennuksessa toiminut myös aikoinaan kirjasto.
Rakennukset oletettavasti 1800-luvun puolivälistä.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Lohikoski**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-79-0
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoitusselite: asuinrakennus 1820-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Ulkorakennukset; Vanha asuinrakennus;

kuvaus:

1820-luvulta periytyvässä asuinrakennuksessa on kaksi paikkakunnalla tyypillistä umpikuistia, joista toinen on viisikulmainen. Pihapiirissä on vanhoja talousrakennuksia. Tila on halottu Kiiskilästä 1795. Uudehko päärakennus rakennettu pihapiiriin.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012
Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

alueen nimi: **Pyhäjoen kalarannat - Kaukon kalalanssi (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: saaristo- ja rannikkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden vanhat kalarannat kertovat alueen kalastusperinteestä. Pohjanmaan jokien suualueilla on tiiviisti rakennettuja venerantoja ja vaja-alueita, jotka ovat tyypillisiä nimenomaan Pohjanmaan merikalastukselle.

Pyhäjoella on kolme kalasatamaa, jotka käsittävät useita kymmeniä venevajoja, verkkovajoja ja kala-aittoja. Pyhäjoen suussa on Jokipuojin kalaranta, joen pohjoisrannalla on Kaukon kalalanssi. Liminkaojan varrella Parhalahden kalarannassa on kolmisenkymmentä pientä kalavajaa ja -aittaa.

Kylien jakokuntien rakentamat kalasatamat ja venerannat muodostavat pitkin jokivartta levittyviä tiiviitä rakennusryhmiä. Rakennusryhmien sisällä on pieniä aukioita ja kalastukseen liittyviä rakennelmia. Ranta on kylien yhteismaata ja rakennukset kunkin talon omia. Rakennuksia on salvottu hirrestä, osa on lautarakenteisia. Monet on katettu malkapuilla, laudalla tai oljilla.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1392

historia:

Pyhäjoen Kaukon, Jokipuojin ja Parhalahden kalarannat ovat olleet samassa käytössä ikimuistoisista ajoista. Nykyisistä kalamaloista osa rakennettiin 1900-luvun alussa.

Pyhäjoen moninainen kalastusperinne voidaan jakaa joki-, ranta- ja merikalastukseen. Pyhäjoessa oli lohikato jo keskiajalla ja myös Turun piispa omisti siitä osuuden. 1600-luvulla lohioikeudet kuuluivat jokivarren asukkaille. Joen madaltuminen maankohoamisen seurauksena vaikutti lohestuksen tuottoon, mistä johtuen pyyntiä alettiin säädellä. 1750-luvulla pyynnistä tuli kruunun regaalioikeus, joka vuokrattiin halukkaille muutamaksi vuodeksi kerrallaan. 1800-luvun lopulla Pyhäjoen käyttö uittoväylänä lisääntyi, mikä romahdutti lohikannan. Toinen Pyhäjoen arvokala on ollut siika, mutta sen pyynti laski samassa suhteessa lohenpyynnin kanssa. Pohjoisten rannikkojokien perinteinen pyyntisaalis on ollut myös nahkiainen. Pyhäjoessa kiinteät pyyntilaitteet olivat käytössä jo 1500-luvulla, ja vielä 1968-1982 vuosi saalis saattoi olla jopa 300 000 nahkiaista. Istutukset ja koskien

kunnostukset ovat parantaneet Pyhäjoen kalataloudellista tilaa 1990-luvulla. Myös rapukanta on monin paikoin elpymässä.

Kalastus säilyi Pyhäjoella tärkeänä elinkeinona 1950-luvulle asti. 1945 Pyhäjoelta mainittiin 19 ammatti- ja 80 sivutoimista kalastajaa. Perinteinen merikalastus pauhaveneillä loppui vähitellen sotien jälkeen. Ensimmäinen troolivene Pyhäjoelle hankittiin 1971.

Merikelpoiset veneet ja kalastusvälineet omistettiin usein suvun tai naapureiden kesken. Luodoille ja asumattomille rannoille hyvien kala-apajien lähetyville rakennettiin yhteisiä kalamökkejä, sillä parhaat saalispaikat olivat kymmenien kilometrien päässä avomerellä. Myös veneissä yövyttiin. Kylissä kala-aitat rakennettiin joenvarteen jonoksi tai ryhmänä suojaamaan poukamaan. Suolauspuoji ja verkkolato olivat kunkin venekunnan haminan eli veneen paikan kohdalla.

(Heikkinen 2012)

Lähteet:

Eero Matinoli, Suur-Pyhäjoen historia. Kokkola 1969.

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1392

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Pasi Kovalainen ja Anna Louekari, Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaisarkkitehtuuria. Oulu 1994.

Vetten laijoilta. Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta 1997.

alueen nimi: **Pyhäjoen kirkonmäki**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: kirkkoympäristö

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Pyhäjoen kirkko

Pyhäjoen pappila

Pyhäjoen tapuli ja vanhan kirkon rauniot

Viljamakasiini

kuvaus:

1700-luvun kirkontapulien, vanhan kirkon raunioiden, hautausmaan, 1800-luvun pappilan pihapiirin ja modernin kirkon muodostama kerroksinen ja rikas kokonaisuus.

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

kohteen nimi: **Pyhäjoen kirkko**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-9-33
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: uskonnon harjoittaminen
ajoitus: 1975-
ajoitusselite: 1977
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

1977 valmistuneen betonirunkoisen tiiliverhoillun kirkon on suunnitellut rakennusarkkitehti Erkki Karvala. Kirkon suunnittelusta järjestettiin kilpailu, jossa Karvalan ehdotus tuli toiseksi. Purjeen kaltaisesti kohoava katto nousee alttarin yläpuolelle yli 20 metriin ja kuorin valaisee korkea eteläikkuna.

Kirkkosalissa on kuvanveistäjä Kari Juvan tiilireliefi "Kymmenen neitsyttä". Se on Pyhäjoen kirkon pysyväisrauna: "Valvokaa". Kirkossa on palaneesta puukirkosta pelastettua irtaimistoa, kuten messinkilampetteja ja kattokruunuja 1700-luvulta.

Kirkkopiha ja hautausmaa muodostavat laajan yhtenäisen puiston keskelle kirkonkylää. Alue on viihtyisä levähdyspaikka vanhoine merituulen tuivertamine mäntyineen, kirkonpalosta kertovine honkineen ja herkkine kukkaistutuksineen.

historia:

Puisen empirekirkon tuhouduttua tulipalossa vuonna 1974 uuden kirkon suunnittelu uskottiin arkkitehtitoimisto Karvala & Silvennoiselle, 161 kilpailuehdotuksen joukosta. Kilpailu oli siihen mennessä laajin kirkon suunnittelu-kilpailu maassamme. Vihkijäisjuhlaa vietettiin 4. adventtina 1977.

lähteet:

Oulun seudun kirkot. Oulurepro, 1999.

kohteen nimi: **Pyhäjoen pappila**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-9-33
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: uskonnon harjoittaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1850-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 3-osainen puoji; 4-osainen puoji; Navetta; Päärakennus; Vanha väentupa;

kuvaus:

Pappila on suuri 1850-luvun hirsirakennus, johon on vuoden 1954 korjausten yhteydessä tehty toimistotiloja sisältävä lisäsiipi. Pihapiiriin kuuluu lisäksi vanha väentupa, kaksi ulkorakennusta ja kivilavetta.

arviointi:

MRKY2015: R,H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Pyhäjoen tapuli ja vanhan kirkon rauniot**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-6-51

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1722-1808

ajoitusselite: tapuli 1739

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Tapuli; Vanhan kirkon rauniot;

kuvaus:

Perinteinen kolminivelinen pohjalaistapuli vuodelta 1739 ja 1974 palaneen Pyhäjoen puisen empirekirkon kivijalka vanhan hautausmaan laidalla, nykyisen kirkon juuressa.

kuvaus:

MRKY2015: R,M,H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Viljamakasiini**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-9-33
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1800-luvun alkupuoli
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Viljamakasiini;

kuvaus:

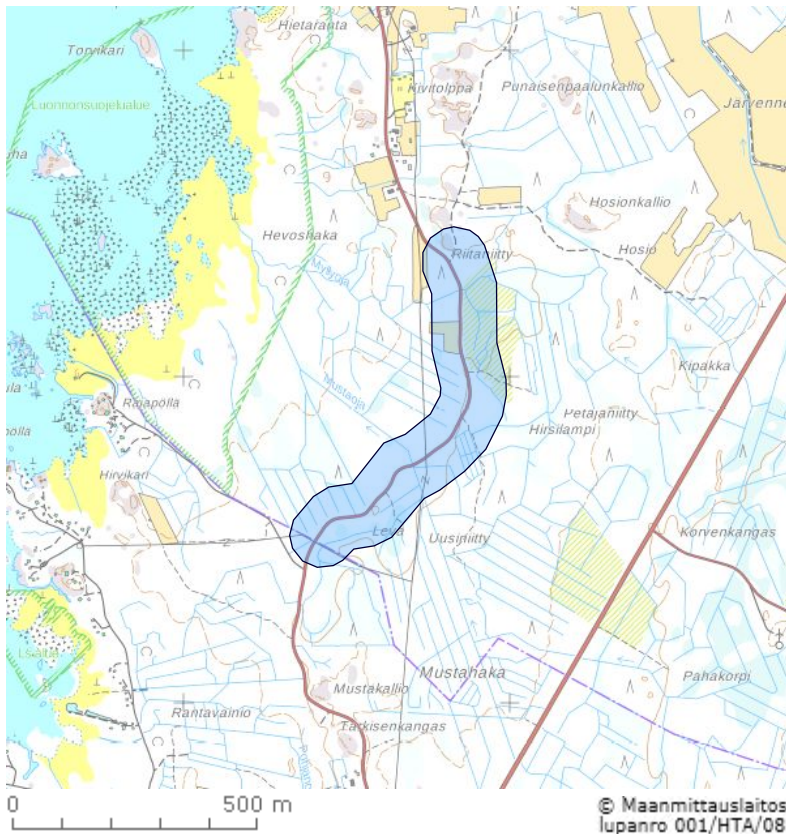
Mahdollisesti 1800-luvun alkupuolella rakennettu viljamakasiini.

arviointi:

MRKY2015: R,M,H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Sunintie E (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Yppäri

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaista päällystettyihin.

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet kunnittain ovat Pyhäjoella Sunintie kaksiosaisena, Yppärin Vanha tie, Etelänkyllän silta - Vanhatie - Lahnaojantie ja Parhalahti.

lähteet:

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisu 22, 2005.

Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähtenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon matkailutieksi.

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV. Pori 2009.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Sunintie P (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Yppäri

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyönteinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjois-Pohjanmaalla Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Pyhäjoella ovat Sunintie kaksiosaisena, Yppärin Vanha tie, Etelänkylän silta - Vanhatie - Lahnaojantie ja Parhalahti.

lähteet:

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähtenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon matkailutiekse.

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV. Pori 2009.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372 (3.2.2015)

alueen nimi: **Pohjanmaan rantatie - Yppäri (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Yppäri

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Rantatie on ollut Pohjanmaan tärkein tie ja Lapin läänin alueella pitkään ainoa maantie.

Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä tieosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita ja vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin.

Pohjanmaan rantatien parhaimmin säilyneet osuudet Pyhäjoella ovat Sunintie kaksiosaisena, Yppärin Vanha tie, Etelänkylän silta - Vanhatie - Lahnaojantie ja Parhalahti.

lähteet:

Tapio Salminen et al., Pohjanmaan kautta. Tiet ja liikenne Pohjanmaalla keskiajalta 1990-luvulle. Tielaitos. Jyväskylä 1997.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

Aimo Kehusmaa, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun tiepiiri, 2000.

Sari Alajoki, Kirkoilta kareille. Ylivieskan seutukunnan kulttuuriympäristöstä. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen julkaisuja 22, 2005.

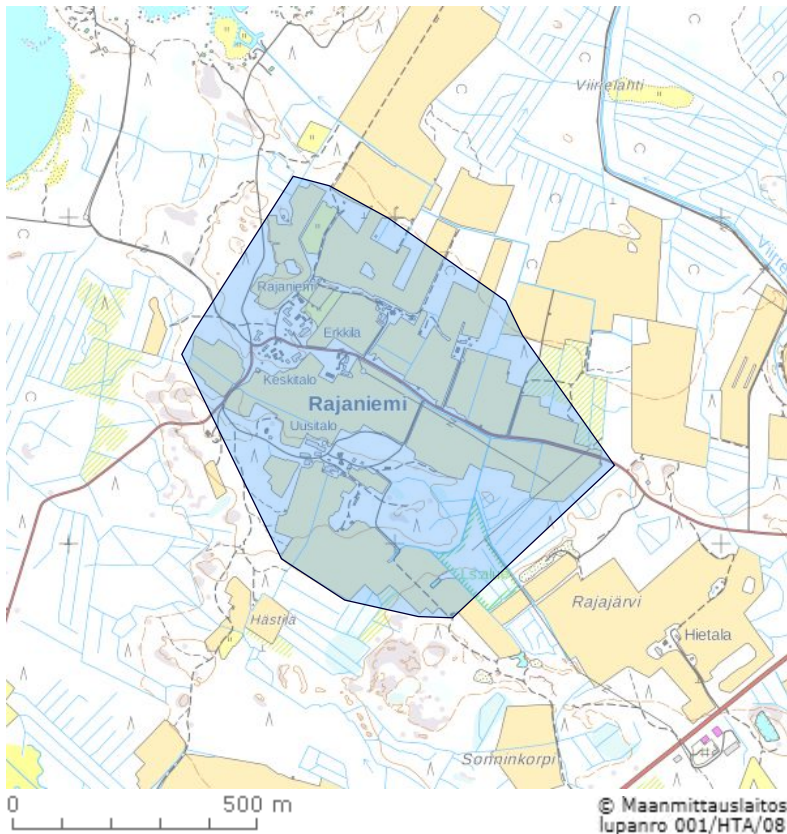
Maria Suvanto, Vanha rantatie Lapin läänin alueella. Inventointi. Lapin liitto, Lapin tiepiiri. Rovaniemi 2006.

Minna Torppa, Keski-Pohjanmaan inventointi, Länsi-Suomen ympäristökeskus. KIOSKI-tietokanta 20.3.2008.

Maunu Häyrynen ja Mikael Lähtenmäki (toim.), Pohjanlahden rantatie, Ratsupolusta rannikon matkailutiekse.

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV. Pori 2009.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4372 (3.2.2015)

alueen nimi: **Rajaniemen kylä (RKY 2009)**

pääas. kunta: Pyhäjoki

pääas. kylä/k.osa: Yppäri

tyyppi: kyläympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rajaniemen kylä kuuluu Pohjois-Pohjanmaan parhaiten säilyneisiin puhtokyläin, jossa pihapiirien ja rakennusten keskinäinen sijoittelu on pysynyt ennallaan. Rakennuskantaan mahtuu niin harmaita riihiä luuvineen kuin alun perin vieraita varten rakennettu, keskeissalipohjakaavainen asuinrakennuskin.

Rajaniemi sijaitsee Pyhäjoen Yppäriin kylässä. Kyläpuhto on peltojen keskellä olevalla kumpareella, jossa maatilojen rakennukset muodostavat hyvin tiiviin ryhmän. Rajaniemen sukukylä on ryhmäkylä, jonka asukkaat ovat aina jotain kautta sukua toisilleen, joskin yhteinen esi-isä saattaa olla usean polven takana.

Kylä muodostuu neljästä talosta, Erkkilästä, Keskitalosta, Uusitalosta ja Rajaniemestä. Keskitalon pihapiirissä oli alkujaan neljä asuinrakennusta, joista yksi poistettiin uusjaossa 1980-luvulla samalla kun asuinrakennusten sisäänkulkua muutettiin omien piha-alueiden muodostamiseksi. Päärakennuksissa on Pyhäjoelle tyypillisiä kaksikerroksisia kuisteja. Pihapiirien laitamilla on lukuisia talousrakennuksia ja aittoja.

historia:

Rajaniemen kylän kantatila perustettiin 1500-luvulla. Kantatalon halkominen suoritettiin 1761, 1812 ja 1848. Yhtenäinen isäntäsarja Rajaniemessä alkoi 1635.

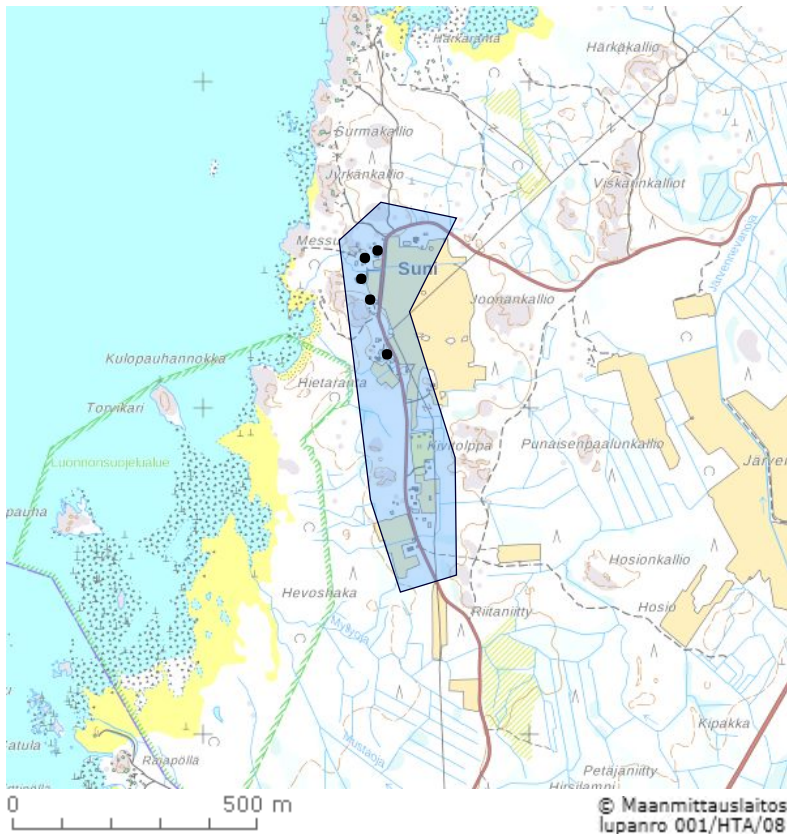
lähteet:

Eero Matinoli, Suur-Pyhäjoen historia. Kokkola 1969.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 2. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Pasi Kovalainen ja Anna Louekari, Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaisarkkitehtuuria. Oulu 1994.

Vetten lajioloita. Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle. Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen seurakunta 1997.

alueen nimi: **Sunintien raitti**
 pääas. kunta: Pyhäjoki
 pääas. kylä/k.osa: Yppäri
 tyyppi: kyläympäristö
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Helaakoski
 Jaakola
 Juhani
 Mäenpään hirsinen lato
 Suni

kuvaus:

Entinen Oulu-Kokkola –tie, jonka varrella on vanhaa rakennuskantaa ja kaunis merellinen luonnonmaisema ja kalliorantainen järvi. Aikoinaan maatilojen pihapiirien läpi kulkenut tie oikaistiin 1960-luvulla niin että se nyt ohittaa pihapiirit.

historia:

Sunintie on entistä Kokkolan ja Oulun välistä 8-tietä, joka on kulkenut maatilojen pihapiirien läpi. 1960-luvulla tietä on oikaistu niin, että se ohittaa pihat.

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Grönlund Anna, Poukka Maija, Syrjäpalo Anu. Pohjois-Pohjanmaan rakennetun kulttuuriympäristön kartoitus, 2013.

kohteen nimi: **Helaakoski**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-17-17
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: päärakennus 1847
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Jalasaitta; Luhtiaitta; Sauna; Vanha asuinrakennus-talli;

kuvaus:

Helaakosken talo sijaitsee Sunintien varrella. Vanha asuinrakennus on Sunintien vieressä ja sen takana piha. Vanha talli-asuinrakennus ja luhtiaitta ovat vastakkain ja niiden välissä on uudempi päärakennus. Takana on sauna ja tien vieressä jalasaitta. Tila rajautuu metsään ja toiselta puolelta tiehen ja sen takana avautuville pelloille.

historia:

Piha on ennen ollut umpipiha, mutta yksi rakennus on siirretty pois Ojanhakaan. Helaakoskella on ollut tuulimylly, mutta se on siirretty Mehtäkylään. Uusi navetta purettiin 1990-luvulla uuden tien alta.

arviointi:

MRKY2015: R,H

lähteet:

Grönlund Anna, Poukka Maija, Syrjäpalo Anu. Pohjois-Pohjanmaan rakennetun kulttuuriympäristön kartoitus, 2013.

Heikkinen, Sanna. 2012. Pyhäjoen kunnankulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta, Oulu.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

kohteen nimi: **Jaakola**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-17-9
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: päärakennus 1800-luvun lopulta
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; kesämaja; lato; vanha navetta (ilmeisesti); vanha sauna (ilmeisesti); varasto;

kuvaus:

Keltainen asuinrakennus on ilmeisesti peräisin 1800-luvun loppupuolelta, ja yhä asuinkäytössä. Pihapiirin kuuluu lisäksi keltainen vaja 1980-luvulta, sekä neljä muuta rakennusta; kesämaja, lato, vanha sauna ja navetta, joista ainakin viimeksi mainittu lienee 1930-luvulta.

lähteet:

Grönlund Anna, Poukka Maija, Syrjäpalo Anu. Pohjois-Pohjanmaan rakennetun kulttuuriympäristön kartoitus, 2013.

kohteen nimi: **Juhani**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-17-12
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: ehkä 1800-luvulta
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; asuinrakennus; jalasaitta; navetta; vaja; varasto; verstaas;

kuvaus:

Pihapiiri on merkittävä osa Sunintien raittia. Uusjaon yhteydessä 2000-luvulla pihapiiristä on purettu yksi rakennus, joka näkyy hiekkakenttänä asuinrakennuksen vieressä.

kohteen nimi: **Mäenpään hirsinen lato**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-17-20
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: moniperiodinen
ajoituselitte: hirsilato raitin alkuperäisiä, asuinrakennus 1980-luvulta
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; hirsilato;

kuvaus:

Vanha hirsinen latorakennus edustaa raitin alkuperäistä rakentamista ja on siksi merkittävä alueen kannalta.

kohteen nimi: **Suni**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-17-23
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: asuinrakennus 1800-luku, luhtiaitta 1700-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: leikkimökki; luhtiaitta; navetta; puuvaja; puuvaja; puuvaja; uusi asuinrakennus; vaja; vanha asuinrakennus; vanha sauna; varasto;

kuvaus:

Vuonna 1734 asutettu tila meren läheisyydessä, pihapiiri on ollut aikoinaan umpipihatyyppiä. Metsien reunustaman peltoviljelysaukean keskellä on asuinrakennus 1800-luvulta, luhtiaitta tilan perustamisen ajalta, uudempi asuinrakennus sekä talousrakennuksia. Läpiajettava kaksikerroksinen luhtiaitta on viisiosainen.

historia:

Sunin suku on asuttanut tilan vuonna 1743, ja tällä hetkellä tilalla asuu 8. polvi Sunin sukua. Sunin tila on Sunintien alkuperäistä maatalousasutusta. Vanha 8-tie on ennen halkonut pihapiiriä ja mennyt läpi vanhan läpiajettavan luhtiaitan, mutta nyt se kulkee pihan ohitse. Luhtiaitta on tilan asutuksen ajalta.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Grönlund Anna, Poukka Maija, Syrjäpalo Anu. Pohjois-Pohjanmaan rakennetun kulttuuriympäristön kartoitus, 2013.

haastattelu, Suni Kaija 19.6.13

Heikkinen, Sanna. 2012. Pyhäjoen kunnankulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta, Oulu.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 3. 1993. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu

kohteen nimi: **Anttila**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-401-6-26
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoituselitte: asuinrakennus 1780
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; asuinrakennus; navetta; puoji; sauna; talli; vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Vanhassa, hyvin säilyneessä pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta, puoji ja lautakattoinen aitta. Etenkin tyhjillään oleva asuinrakennus, joka on siirretty paikalle 1923, on säilynyt melko alkuperäisessä muodossa. Toinen asuinrakennus on vuodelta 1780 ja edelleen asuinkäytössä. Hieman kauempana on kolme aittaa: vilja-, kala ja liha-aitta. Pihapiiriin kuuluu myös navetta ja elosuoja. Ulkosauna on rakennettu sotien jälkeen. Tila on perustettu 1553.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012.

kohteen nimi: **Maijala**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-401-45-5
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoituselike: osa 1700-luvulta
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; lato; mökki; puoji; renkitupa;

kuvaus:

Tiivis pihapiiri jossa pitkä läpiajettava puoji, vanha renkitupa, uusi asuinrakennus, sekä muutama pienempi piharakennus. Renkitupa ja puoji on rakennettu 1700-luvun puolella.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Niemen luhtiaitta**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-401-9-48
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1800-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: luhtiaitta;

kuvaus:

1800-luvun alun läpiajettava kaksikerroksinen varasto- ja nukkuma-aitta. Pihapiirissä on myös navetta ja uudehko asuinrakennus.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Ranta-Tuikkalan sähkölaitos**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-401-4-7

kylä/k.osa: Etelänkylä

tyyppi: teollisuus

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: 1920-luvun alku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Sähkölaitos;

kuvaus:

1920-luvun alussa rakennettu pieni sähkövoimalaitos, jonka vedellä pyöritettävä generaattori on tuottanut sähköä Etelänkylän lisäksi Yppäriin ja Parhalahteen. Yleinen käyttö on loppunut 1970. Omiin tarpeisiin sähköä on tuotettu 2000-luvun alkuun asti.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Tiirola**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-401-36-4
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: asuinrakennus 1828
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; puoji; vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Vuodelta 1828 periytyvä asuinrakennus liittyy Ranta-Tiirolan pihapiiriin.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Tuikkala**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-401-47-0
kylä/k.osa: Etelänkylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1618-1721
ajoitusselite: 1699
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; navetta; puoji; sauna;

kuvaus:

Tila Pyhäjoen Etelähaaran rannalla. Ympärillä perinteistä, avointa viljelysmäisemää. Kallioisella kumpareella oleva asuinrakennus on vuodelta 1699. Pihapiirissä lisäksi puoji, navetta vuodelta 1962, maakellari ja sauna. Asuinrakennuksessa on upea vanha ovi.

arviointi:

MRKY2015: Ht

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: Alatalot
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-402-4-10
kylä/k.osa: Limingoja
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoitusselite: 1700-luvulta vanhimmat jat 1800-luvulta osa
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitat; keltainen asuinrakennus; piharakennus; punainen asuinrakennus; riihi; saunarakennus; talli; talousrakennus; ulkorakennus; uusi asuinrakennus; vanha asuinrakennus; vanha hirsirakennus; vanha sauna;

kuvaus:

Limingojan varrella sijaitsevat kaksi perinteistä pihapiiriä, jotka luovat komean kokonaisuuden. Keskipisteenä ovat kolme asuinrakennusta. Alueella on myös useita piharakennuksia. Vähän syrjempänä on uusi asuinrakennus.

Asuinrakennukset ovat 1800-luvulta, pieni asuinrakennus mahdollisesti 1700-luvulta. Keltaisen asuinrakennuksen takana otsallinen kammiaitta, jossa vuosiluku 1775. Pihlta löytyy myös riihi, jota arvellaan 300 vuotta vanhaksi, siinä sanotaan olevan säilytetty ruumiita isonvihan aikana.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: Poluksen pihapiiri

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-402-74-7

kylä/k.osa: Limingoja

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1809-1863

ajoitusselite: 1740 peräisin

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät

rakennukset: aitta; asuinrakennus; mökki; navetta; puoji; päärakennus; sauna; talli; ulkorakennus;

kuvaus:

Pihapiiri on peräisin 1740-luvulta tai aikaisemmin. Rakennukset muodostavat perinteisen neliömäisen pihapiirin, jossa on kaksi asuinrakennusta 1800-luvulta. Pihapiiriin kuuluu myös useita aittoja ja ulkorakennuksia. Yksi aitta on perimätiedon mukaan isonvihan ajalta. Vanha malkakattoinen rakennus on purettu. Uusi sauna on rakennettu asuinrakennuksen taakse.

arviointi:

MRKY2015: Ht,R

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

kohteen nimi: **Halunen**
 kunta: Pyhäjoki
 kiinteistötunnus: 624-404-126-4
 kylä/k.osa: Pirttikoski
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1722-1808
 ajoituselitte: tila perustettu 1570, luhtiaitta vuodelta 1772
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: aitta; luhtiaitta; navetta; talli; ulkorakennus; uusi asuinrakennus; vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Keskellä Halusenpuhtoa jokivarressa sijaitseva kahden pihapiirin kokonaisuus. Toisessa pihapiirissä on luhtiaitta, vanha asuinrakennus, kivenavetta sekä konesuojana toimiva hirsiaitta. Pihapiiriin johtavalla reitillä on pitkät ulkorakennukset kumminkin puolin. Luhtiaitan takana uudehko tiilinen asuinrakennus ja rannassa hirsinen sauna. Uusi asuinrakennus, vanha asuinrakennus ja luhtiaitta luovat perinteisen neliömäisen pihapiirin keskenään. Myös tien toisella puolen on hirsisiä ulkorakennuksia. Lähistöllä uusi omakotitalo piharakennuksineen.

historia:

Halusen tilan perustanut 1570 Paavo Haloinen, yksi harvoista savolaisista uudisasukkaista. Kunnostettu luhtiaitta on vuodelta 1772.

Luhtiaitan vierestä palanut vanha asuinrakennus.

Tila nykyisin mylläri-Enon lapsenlapsen omistuksessa.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Matinolli, Eero, toim. Suur-Pyhäjoen historia. Vanhimma ajoista 1860-luvulle. Keski-Pohjanmaan kirjapaino Oy, Kokkola 1969

Kirsi Eno 22.07.2008
 Pirttikoskentie 279, Pirttikoski

kohteen nimi: **Pirttikosken koulu**
 kunta: Pyhäjoki
 kiinteistötunnus: 625-404-12-45
 kylä/k.osa: Pirttikoski
 tyyppi: opetus ja koulutus
 ajoitus: 1945-1974
 ajoituselite: 1956
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Koulurakennus; talli;

kuvaus:

Edelleen käytössäoleva alakoulu on Pirttikosken keskipiste. Rakennus on hyvin näkyvä maamerkki Pirttikosken raitilla. Opetustilat on ryhmitelty väljästi mitoitettun, valoisan aulan ympärille. Arkkitehtitoimisto B.Heng & V. Pystynen suunnitellut.

historia:

Kun vanha Pirttikosken koulu alkoi jäädä pieneksi Tarkastaja Tapani Halme esitti tarkastuskäynnillään 11.3.1953, että edullisin vaihtoehto olisi rakentaa uusi iso koulu sillan seutuville, jolloin se olisi keskempänä koulupiiriä.

Näin myös lopulta päätettiin tehdä ja keväällä 1954 johtokunta hyväksyi koulun rakennuspaikaksi kunnan omistuksessa olleen Pinolan tilan.

Koulurakennus suunniteltiin neliopettajaiseksi tarvittavine asuinrakennuksineen. Tutustuessaan luonnospiirustuksiin 13.2.1955 johtokunta kiitteli erityisesti kerhotiloja ja juhlasalia, joiden rakentaminen lisäsi kunnan omaa rahoitusosuutta.

Rakennustyöt aloitettiin kesällä 1955. Pääurakoitsijana toimi Pohjanmaan rakennus Oy Oulusta, joka tarjoutui suorittamaan koulun rakentamisen kokonaisurakkana hintaan 26 445 000 mk silloista rahaa. Aliurakoitsijana toimivat Sähköliike Ura Oy, Oulun vesijohtorakentajat Oy ja maalausurakoitsijat K. Tirilä ja O. Oravisjärvi. Uuteen kouluun päästiin siirtymään keväällä 1956, mutta vihkiäiset pidettiin puutteellisen kaluston takia vasta vuoden kuluttua. Juhlat olivatkin sitten todella mittavat ja olihan toki aihettakin.

Vuonna 1956 valmistuneet uudet koulutilat todettiin toimiviksi ja olihan koulu hyvin ajanmukainen ja komea tuon ajan maaseutukouluksi.

Yksi ongelma sitä kuitenkin vaivasi; vedensaanti. Otettiinpa vesi omasta pihakaivosta, naapuritalon Roukalan pihakaivosta tai joesta, ei se ollut talousvedeksi kyllin puhdasta. Vielä 1970 johtokunta esitti koululautakunnalle, että käyttövesi tuotaisiin koululle astioissa maitoautolla.

Vesiongelma ratkesi vasta koulun liittyttyä kunnalliseen vesijohtoverkkoon.

Pirttikosken koulun oppilasmäärä oli suurimmillaan juuri 50-luvulla. Syksystä 1954 kevääseen 1959 oppilaita oli yli sata joka lukuvuosi, parhaimmillaan 107.

Pieniä kunnossapitokorjauksia lukuun ottamatta koulua ei ole remontoitu kuin vasta kesällä 1985. Tällöin suoritettiin opettajainhuoneen laajennus, vesikaton uusiminen ja ikkunoiden muuttaminen kolmilasisiksi lämmöneristyksen parantamiseksi. Suunnitelmissa ollut lämmitysjärjestelmän uusiminen tuotti kunnanhallitukselle päänaivaa. Teknisen lautakunnan esityksen mukaan öljy oli halvin lämmitysratkaisu, mutta tuolloin vallalla ollut halu lisätä kotimaisen energian käyttöä ja töllyssynäkökohdat puolsivat haloilla lämmittämistä. Eräänlaisena kompromissina kai lämmitys muutettiin kesällä 1987 hakkeella toimivaksi.

arviointi:

MRKY2015: R,M,I

lähteet:

<http://yrttis.pyhajoki.fi/pirttikoski/historia.html>

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Pirttikosken rukoushuone**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-404-19-14

kylä/k.osa: Pirttikoski

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: otettu käyttöön 1938

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: piharakennus; rukoushuone;

kuvaus:

Rakennuksella on merkittävä asema Pirttikosken raitilla. Rukoushuoneen takana on pieni talousrakennus.

historia:

Rukoushuoneyhdistykset Pyhäjoen hengellisen elämän erityispiirteitä, Pirttikosken rukoushuoneyhdistys perustettu 1934. Yhdistys osti Piehingin tyhjilleen jääneen nuorisoseurantalon. Rakennuksen purku ja siirto aloitettiin 1936 ja rukoushuoneen vihkiäiset vietettiin 1938.

Sotien jälkeen rukoushuoneelta saatiin lisätiloja koululle.

Niin uusheränneet kuin vanhoillislestadiolaiset ovat järjestäneet rukoushuoneella seuroja. Pirttikoskella on vietetty säännöllisesti myös lähetysjuhlia. Rukoushuoneella järjestetään edelleen hengellisiä tilaisuuksia.

Rukoushuone on kunnostettu 1980-luvun alussa.

arviointi:

MRKY2015: R,M,I

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Tirilä**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-404-14-64
kylä/k.osa: Pirttikoski
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1618-1721
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; autotalli; mökit; navetta; piharakennus; talousrakennus;

kuvaus:

Jokivarren perinteinen talonpoikainen talouskeskus, jossa on muun muassa asuinrakennus ja 1600-1700-lukujen vaihteesta periytyvä kivilavetta ja useita muita talousrakennuksia. Asuinrakennukseen on tehty aukkomuutoksia, lisäosa takapihalle ja kenttälauoitus.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Annalan kotiseutumuseo**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-82-60

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: kulttuuri

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: rakennukset 1700-luvulta 1900-luvun alkupuolelle

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: 01 Vanha asuinrakennus (oikea); 02 Uudempi asuinrakennus (vasen); 03 Navetta; 04 Talli-puoji; 05 Puoji (oikea); 06 Aitta (vasen, putka); 07 Aitta (maitotalous); 08 Aitta (vilja-); 09 Aitta (oikea, kauppa); 10 Riihi; 11 Liiteri; 12 Savusauna; 13 Paja; 14 Kalakämpä; 15 Venevaja; 16 Tuulimylly; 17 Sotilastorppa; 18 Niittypirtti; 19 Heinälato; 20 Elosuoja; 21 Juuren mökki; 22 Sauna;

kuvaus:

Museoalue muodostuu vanhan Annalan tilan alkuperäisistä rakennuksista, joita ovat kaksi asuinrakennusta, hirsinavetta, talli-puoji, puoji, neljä aittaa, riihi, liiteri ja sauna, sekä pihapiiriin siirretyistä savusaunasta, pajasta, kalakämpästä, venevajasta, tuulimyllystä, sotilastorpasta, niittypirtistä, heinäladosta, elosuojasta ja Juuren mökistä.

Museo on toiminut vuodesta 1963. Museo esittelee laajasti maatalouteen, kalastukseen, maitotalouteen, käsitöihin ja kulkemiseen liittyviä pyhäjokisia esineitä, erikoisuutena mm. siirrettävä putka.

historia:

Annalan tilan historia juontuu 1500-1600-luvuille. 1800-luvulla tilasta kehittyi Pyhäjoen suurin maatila noin 1000 hehtaarin pinta-alallaan. 1800-luvun puolivälistä vuoteen 1883 talo toimi kestikievarina. Annalaan mm. hankittiin puhelin jo 1920-luvulla ja sähkövalotkin olivat käytössä jo 1930-luvulla. 1930-luvulla Annala kuitenkin joutui pakkohuutokaupassa kunnan omistukseen. Viimeinen isäntä oli Armas Annala. Kunta osti tilan perustaakseen sinne kunnalliskodin, mutta hanketta lykättiin eikä kunnalliskotia koskaan tullut Annalaan, vaikka muutamia kunnan ylläpitämiä vanhuksia ja sairaita siellä asutettiin.

1930-luvun alusta tilaa viljeltiin pehtoorin johdolla ja tilanhoitaja perheineen asui tilaa. Sotavuosina Annalassa toimi kansanhuolto ja kunnantoimisto siirtyi sinne läheiseltä Hourulan tilalta 1940-luvun alussa. 1940-luvun puolivälissä tilan viljely lopetettiin ja Annalan maat jaettiin pika-asutustiloiksi. Pyhäjoen ensimmäinen keskikoulu aloitti Annalassa toimintansa 1960-luvun alussa. Uuden koulun valmistuttua Annala muutettiin museoksi 1963.

1930-40-luvulla pihapiirissä oli toinen, pienempi talvinavetta nykyisen kesänavetan vieressä, useita lampola- yms. rakennuksia, toinen talli sekä leikkimökki ja puutarha uuden asuinrakennuksen takana. Kulku tilalle oli ennen suoraan nykyiseltä 8-tieltä pellon halki.

arviointi:

MRKY2015: R,M,I

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1-3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993

Vetten laijoilta - Pyhäjoen historiaa kivikaudelta 1990-luvulle, toim. Harri Turunen, Pyhäjoen kunta ja Pyhäjoen

seurakunta, Raahe 1997

Pohjois-Pohjanmaan museot, toim. Terttu Pellikka, Pohjois-Pohjanmaan museo 1987

Museoita Pohjois-Pohjanmaalla, toim. Päivi Haapasaari, Pohjois-Pohjanmaan museo 2002

Kerttu Anja Ojanlatva: Annalan talon vaiheita 1935–1947, Internet-sivulla
<http://www.kirjastovirma.net/pyhajoki/annala> (16.12.2005)

Annalan kotiseutumuseo -esite

Suullista tietoa antanut Marjo Luokkanen 26.9.2005

kohteen nimi: **Hanhikivi**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-5-112
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: tapahtuma-, muisto- ja uskomuspaikat
ajoitus: historiallinen
ajoitusselite: 1323
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pohjanlahden rantametsikössä sijaitseva suuri siirtolohkare, mahdollisesti yksi vuonna 1323 solmitun Pähkinäsaaren rauhan rajakivi.

arviointi:

MRKY2015: H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Kittilän mylly**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-124-0
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: teollisuus
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: 1900-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Mylly;

kuvaus:

Jussi Kittilän 1900-luvun alussa rakentama mylly ja myöhemmin myös saha Pyhäjoen Pohjoishaaran rannalla lähellä kirkonseutua. Paikalle on muutettu läheiseltä Kittipuhdon kantatilalta 1911. Mylly ja saha on ollut käytössä 1950-luvulle asti.

Kohde sijaitsee asemakaava alueella.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Kittilän puhto (Kittipuhto)**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-6-37

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1722-1808

ajoitusselite: vanhin asuinrakennus 1700-luku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Luhti; Päärakennus; ulkovarasto; Vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Vanhojen asuinrakennusten ja pienen kolmiosaisen läpiajettavan luhtiaitan muodostama pihapiiri. Aitan luhtikäytävän ovi on ilmeisesti 1586 valmistuneesta ja 1851 puretusta puukirkosta.

Vanhin asuinrakennuksista on Raution talo. Toiseksi vanhimman asuinrakennuksen ensimmäinen kerros on 1700-luvulta. Rakennusta on korotettu 1930-luvulla ja kuisti on siirretty toiselle sivulle 2000-luvulla. Ennen nykyistä pappilaa rakennus oli pappien asuttama. Vehkalan talo purettu 2000-luvulla.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Ruukin mylly**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-36-1
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: teollisuus
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Mylly;

kuvaus:

Pyhäjoen pohjoisrannalla oleva mylly on ollut toiminnassa 1980-luvun loppuun asti.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, Sanna Heikkinen, 2012

kohteen nimi: **Santaholman massatehdas**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-405-4-267

kylä/k.osa: Pohjankylä

tyyppi: teollisuuskohteet

ajoitus: 1864-1917

ajoitusselite: 1904

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: tehdasrakennus;

kuvaus:

Antta Santaholman rakennuttama punatiilinen puuhiomo Hourunkosken etelärannalla. Tehtaan pohjoispuolella ja Koski Puisto -alue. Kohde sijaitsee asemakaava alueella. Korkea tiilinen piippu on poistettu lähiaikoina. Ikkunat on vaihdettu.

historia:

1905-38 toiminnassa ollut tehdas valmisti puuhioketta. 1950-luvun lopussa ja 60-luvun alussa massatehtaan tiloissa toimi Pyhäjoen Muovi Oy.

arviointi:

MRKY2015: R,H

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Siikaniva**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-405-7-12
kylä/k.osa: Pohjankylä
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: asuinrakennus; toinen vanha asuinrakennus; ulkorakennus; vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Kolmen vanhan asuinrakennuksen piharakennuksineen muodostama puhto Pyhäjoen pohjoisrannalla. Lukuisten rakennusten muodostama kokonaisuus. Maisema vehmas ja kallionen. Siikanivan tila perustettu 1641.

Vieressä on toinen vanha pihapiiri joka on pusikoitunut. Siihen kuuluu useita ulkorakennuksia, aittoja.

Ulkorakennuksen takana on rakennuksia, mm. uudehko pieni asuinmökki.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012

kohteen nimi: **Heikkilän puhto**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-4-23
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: päärakennus 1876
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Puoji; Talousrakennukset; Vanha päärakennus;

kuvaus:

Useiden maatilakeskusten rakennuksista muodostuva, perinteistä puhtoasutusta edustava tiivis taloryhmä. Yppäriin vanhimpiin tiloihin kuuluvan Heikkilän päärakennus on vuodelta 1876.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Mansikka (Viirre)**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-406-9-66

kylä/k.osa: Yppäri

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1722-1808

ajoitusselite: vanha asuinrakennus 1800, uudempi 1900, navetta 1930

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Uusi asuinrakennus; Vanha asuinrakennus;

kuvaus:

Noin vuodelta 1800 ja 1900-luvun alusta periytyvien asuinrakennusten, 1930 rakennetun navetan ja muiden maatalousrakennusten muodostama tiivis pihapiiri. Vanhemman pihapiirin päärakennuksessa on kaunis pitsimäinen kuisti.

arviointi:

MRKY2015: R

lähteet:

Heikkinen Sanna 2012. Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma. Pyhäjoen kunta 2012
Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 2, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

kohteen nimi: **Tekevä mylly**
kunta: Pyhäjoki
kiinteistötunnus: 625-406-58-0
kylä/k.osa: Yppäri
tyyppi: teollisuus
ajoitus: 1918-1944
ajoituselite: 1921
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Mylly;

kuvaus:

Tekevä mylly ja sen yhteydessä oleva sahalaite vuodelta 1921. Myllyn toiminta on loppunut 2001. Pihapiirissä joitain pieniä ulkorakennuksia.

kuvaus:

MRKY2015: R,H

historia:

Tekevä mylly ja saha on rakentanut 1921 Siipola-niminen mies Kalajoelta. Rakennuttajana toimi kylälaisten osuuskunta, jossa oli yli 100 osuusmaksun suorittanutta, suurin osa maanviljelijöitä.

Toiminta aloitettiin 1920-luvulla vesivoimalla, koska sähköä ei kylällä vielä silloin ollut. Keväisin vesi riitti jauhatuksiin ja myöhemmin myös lautojen sahaamiseen. Padolla kerättiin vettä jauhojen jauhatuksiin myös muina aikoina. "Padon alapuolella tiedettiin joen veden pinnan nousemisesta, että myllyllä jauhettiin", kertoo Aino Helaakoski.

Myllyssä jauhettiin jauhoja ohrasta, rukiista ja vehnäst. Eläimille jauhettiin karkeampia jauhoja. Myllyssä on tehty myös kauraryynejä. Jokaisesta maanviljelijästä käytiin myllyssä ainakin kerran kuukaudessa. Tekevällä kävi jauhattajia myös kirkolta, Vasankarista, Mehtäkylästä ja jopa kauempaakin.

Myllyn puolella on ollut töissä Eino Luoma 40-luvulla, Aarne ja Matti Muikkula ehkä jo 40-luvulta lähtien, Lauri Impola 60-luvun loppupuolelta vuoteen 1982. Hän opetti myllärin työn Pyörteen Laurille. Vesa Koskela oli viimeisimpänä myllärinä. Sahureita olivat muun muassa Pauli Impola, Lauri Impola ja Paavo Tornberg. Töissä oltiin, parhaina aikoina, kaikkina arkipäivinä: myös kahta ja kolmeakin tuuria.

Nykyään myllyn omistaa Myllyosuuskunta. Uusi johtokunta on korjannut myllyä edelleen. Myllyn ja sahan koneet ovat siellä yhä lähes toiminta- kunnossa.

"Olen juuri tutkinut kylän vanhempaa historiaa alkuajoista lähtien. Lisäksi kuulin hiljattain, että nykyisen myllypadon yläpuolella on patokiviä. Olen lähes varma, että Tekevällä on ollut mylly aikaisemminkin, jo 1600-luvulla vesimylly. Silloin jauhot olivat elinehto leivän tekoon. Muuten jauhoja ei saatu kuin jauhamalla vesi- ja tuulimyllyissä", Aino Helaakoski vielä lisää. (Impola 2013)

lähteet:

Impola Anni 2013. Tekevä myllyn historiaa. Pyhäjoen Kuulumiset 16.3.2013

kohteen nimi: **Yppäriin rukoushuone**

kunta: Pyhäjoki

kiinteistötunnus: 625-406-8-44

kylä/k.osa: Yppäri

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1950

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: piharakennus; rukoushuone;

kuvaus:

Yppärijoen varrella sijaitseva rukoushuone on rakennettu 1949-50 pääasiassa talkoovoimin. Pihapiirissä on myös pulpettikattoinen piharakennus. Rukoushuone on edelleen käytössä.

arviointi:

MRKY2015: R,I

lähteet:

Sanna Heikkinen, Pyhäjoen kunnan kulttuuriympäristöohjelma, 2012